

СЕМАНТИЧНА АДАПТАЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ІМЕН У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Ходарєва Ірина Миколаївна

к. філол. н., доц.

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Вступ. Запозичення з інших мов – природній процес, притаманний кожній розвиненій національній літературній мові, а, відповідно, й мові науки, оскільки процес формування мови науки відбувається у прямій залежності від загальних процесів розвитку національної мови.

Разом зі зростанням кількості лексичних запозичень збільшується й науковий інтерес до їхнього вивчення. Виникає складний комплекс питань, що стосуються проблеми запозичення. Мовознавці досліджують як процеси входження в мову іноземної лексики, так і особливості її функціонування. Адаптація запозичень – це складний поетапний багаторівневий мовний процес, сутність якого полягає в освоєнні іншомовної лексики системою мови-реципієнта на всіх її рівнях (фонетичному, морфологічному, семантичному, словотвірному) [2]. Особливої уваги набувають питання актуалізації та адаптації окремих лексико-семантичних груп у сучасній українській термінології. Семантичну адаптацію науковці визначають як входження іншомовної лексичної одиниці в лексико-семантичну систему мови-реципієнта, становлення та подальшу еволюцію значення на новому мовному ґрунті (Б. Ажнюк, В. Акуленко, С. Гриценко, І. Кочан, О. Муромцева). Цілісність процесу пристосування запозичення до системи мови-реципієнта, його «засвоєння» та «укорінення» в ній, засвідчує комплексний характер іншомовних слів, їхню неоднорідну поведінку в новому мовному просторі [1].

Сучасні наукові студії представлені працями, що присвячені дослідженню запозичених лексичних одиниць у мові військової сфери (Л. Туровська), водного господарства (Л. Малевич), видавничої справи (М. Процик), реклами

(С. Федорець), електротехнічної індустрії (Л. Козак), науково-технічної галузі (О. Мартиняк), митної справи (В. Дейнека), у мові персонажів сучасної української літератури (О. Лапінська) у сучасних мас-медіа (М. Навальна) тощо. Проте сьогодні поза увагою дослідників лишаються запозичення професійних імен у сучасній українській економічній термінології, які не були предметом спеціального дослідження. У зв'язку з цим вивчення шляхів проникнення й адаптації таких термінологічних запозичень видається **актуальним**.

Мета роботи – з'ясувати особливості семантичної адаптації запозичених професійних імен у сучасній українській економічній термінології, виявити приклади семантичних зрушень – розширення чи звуження семантичної структури слова, часткової або повної втрати старого й розвитку нового значення запозиченого слова, пристосування семантики запозичення до лексико-семантичної системи сучасної української літературної мови.

Результати і обговорення. На прикладі запозичених професійних імен можна простежити етапи формування нових економічних відносин, нових економічних реалій і нової економічної свідомості. Перебуваючи на етапі формування, українська ринкова економіка почасти розвивається за усталеними європейськими та американськими моделями. Разом із новими економічними реаліями в українську мову «перетікають» і іншомовні назви цих реалій, поступово формуючи новий шар української економічної термінології [3].

Оскільки найбільш яскравою рисою сучасної фінансово-економічної підмови є її багаторівневність та різноплановість, доцільним буде провести дослідження такої універсальної тематичної групи, як категорія професійного діяча. Процес міждержавної інтеграції визначає зближення номінативних систем у сфері економіки, включаючи найменування осіб за професією. Про це свідчить потік англо-американізмів у складі назв осіб за професією в сучасній українській мові.

Назви осіб за професією об'єктивно відображають ті еволюційні процеси, що протікають у людській свідомості в певний історичний період. Будучи

частиною певної понятійної системи, такі назви послідовно закріплюються в професійній мові і вже самі вказують на притаманний цьому періоду вектор орієнтації колективної свідомості. В українській фінансово-економічній підмові (згідно з тематичними словниками та спеціальною літературою) спостерігається значна кількість запозичених термінів, що позначають професію.

Важливим критерієм класифікації запозичень є ступінь їх асиміляції в мові-реципієнті. Традиційно, за ступенем асиміляції виділяють варваризми, екзотизми і власне запозичення. До останніх відносять уже звичні для сучасного мовця терміни *менеджер* і його похідні (*бренд-менеджер, лід-менеджер, офіс-менеджер, піар-менеджер, топ-менеджер*), *брокер* (*борт-брокер, онлайн-брокер, стокброкер*), *букмекер, бутлегер, дилер, дистриб'ютор, провайдер, промоутер, супервайзер* та інші.

Більшість запозичень, що позначають професію, є вузькоспеціальними термінами-варваризмами. Варваризм – запозичене чи створене за зразком якоїсь іншої мови слово або вираз, що порушує норми цієї мови [4].

Розглянемо приклади професійних імен-варваризмів, які демонструють продуктивну словотвірну модель мови-донора, частіше англійської мови. Зазвичай, англійський суфікс *-er* утворює іменники зі значенням агента дії. Ця словотворча модель іменників складається з основи дієслова і суфікса *-er* (або суфікса *-or* для дієслів латинського походження) та використовується для позначення того, хто виконує функцію, виражену дієсловом. Розглянемо на прикладі терміна *трейдер*: від англ. *Trader – trade* (торгувати) з додаванням суфікса *-er* – *торговець; біржовий маклер*.

Згідно з тлумачним словником сучасної української літературної мови, *трейдер* – «представник брокерської фірми на біржі; особа, яка купує за власний кошт цінні папери і продає їх для отримання короткотермінового прибутку, а також службовець брокера (дилера) або фінансового закладу, який спеціалізується на вдосконаленні угод з купівлі-продажу цінних паперів для фірми або її клієнтів» [4]. Зауважимо, що одночасно в українській мові

з'являються такі словосполучення, як *трейдер торгового залу*, *старший трейдер*, що відображають на рівні мови розширення повноважень, або особливі повноваження особи, що перебуває на цій посаді. Це свідчить про наявні семантичні зрушення, які відбулися в значенні слова, або нашарування додаткових значень.

Низка термінів має різні тлумачення в спеціалізованих англійських та українських словниках, що також свідчить про семантичні зрушення, які відбуваються під час освоєння запозичених слів. Так, в англійській мові термін *buyer* (від англ. *buy* (купувати) + *-er*) – це покупець, особа, яка здійснює купівлю товару, послуг, фінансового інструменту. В українській мові значення терміна *байєр* звужується до професійного закупника і упорядника колекцій модного одягу для магазинів високої моди, бутиків; закупівля зазвичай робиться перед початком сезону на виставках, показах нових моделей в рамках однієї або декількох торгових марок.

Ще одним прикладом може служити англійський термін *vendor*: 1. Продавець; роздрібний торговець, особливо без постійного місця торгівлі; 2. Оптова фірма, що пропонує товар. В українській мові *вендер* (*вендор*) – це компанія-постачальник (часто виробник) товарів і послуг під власною торговельною маркою [4].

Цікавим видається термін, запозичений з американського варіанту англійської мови *грінмейлерів* (від англ. *Greenmailer* – *greenmail* (корпоративний шантаж) + *-er* – *корпоративний шантажист*), який означає «фізична або юридична особа, що займається грінмейлом, тобто продажем компанії її власних акцій за ціною, що перевищує їх ринковий курс під загрозою поглинання; корпоративний шантаж». Англійське слово *greenmail* утворено за аналогією зі словом шантаж *blackmail* (*black* + *mail* – буквально *чорна пошта*), але зрозуміти його семантику можливо, лише з огляду на алузію на зелений колір долара. Слово *greenmailer* зафіксовано в Оксфордському словнику евфемізмів зі значенням *корпоративний рейдер* [6]. У

спеціалізованому економічному словнику замість варваризму *грінмейл* використовується калька з англійської – *зелений шантаж* [5].

Існують запозичені терміни, подібні терміну *аутсайдер*, значення яких у процесі освоєння розширюється, тобто відбувається нашарування нових відтінків значення до наявних у мові і цілком асимільованих запозичень. Згідно зі словником, англійська лексема *outsider* має значення «підприємство, що не входить до монополістичного об'єднання» [5]. У процесі запозичення англійський термін *outside broker* (буквально, *сторонній брокер – брокерська фірма, яка не є членом фондової біржі*) трансформувався в слово *аутсайдер* – 1. підприємство, що не входить до монополістичних об'єднань і веде з ними конкурентну боротьбу; 2. особа, що не постійно спекулює на біржі, біржовий спекулянт-непрофесіонал [4]. У цьому випадку можна говорити про розширення спеціального значення.

Слід зазначити, що суфікс *-er* досить продуктивний і в українській мові (*хеджер, стейкхолдер, рітейлер*), особливо в економічному дискурсі. Це відбувається й завдяки давно асимільованим і звичним численним запозиченням із французької мови (*інженер, революціонер* і под.), польської мови (*бракер – офіційний товарознавець*) тощо.

Існують терміни з суфіксом *-er* (або *-or*), що не позначають професії, які можуть створювати певні комунікативні проблеми: *бекграундер* (маркетингова інформація), *дискаунтер* (організація роздрібною торгівлі, що підтримує низькі ціни на товар за рахунок зниження витрат обігу), *грантор* (дарувальник, іноземна благодійна організація, що надає грант) і под.

Загалом, використання суфіксації є продуктивним методом утворення професійних імен в мові-реципієнті, зокрема й за допомогою суфіксів *-ник* (*піар – піарник, оффшор – оффшорник*); *-ист (-іст)* (*оригамі – оригаміст, вуайер – вуайерист*), *-к-* (для утворення іменників зі значенням особи жіночої статі від запозичених із германських мов елементів (*гастарбайтерка, іміджмейкерка, дилерка, риелторка, геймерка* тощо)).

У фінансово-економічній підмові трапляються запозичення професійних імен, які можна вважати варваризмами, утвореними за іншими моделями. Наприклад:

інсольвент (від англ. *Insolvent* (неспроможний): *in* (негативний префікс *ne-*) + *solve* (основа дієслова *вирішувати*) + *ent* (прикметниковий суфікс)) – банкрут;

аналітик (від англ. *Chartist* (той, хто складає схеми): *chart* (схема) + суфікс *-ist*) – ринковий аналітик, який використовує метод технічного аналізу (чартизм).

Останнім часом науковці відзначають, що набула поширення адаптація запозичень, утворених внаслідок неафіксальної деривації новітніх агентивних імен із використанням загальноживаної лексики української мови та раніше запозичених лексем чи лексичних елементів, наприклад, *інтернет-правозахисник*, *інтернет-користувач*, *смарткарт-розробник*, *кіберзлочинець*, *кіберсупротивник*, *хакер-зловмисник*, *нафтотрейдер* тощо.

Висновки. Дослідження особливостей семантичної адаптації запозичених професійних імен у сучасній українській економічній термінології дає підстави стверджувати, що запозичені професійні імена (назви осіб за професією, родом занять, уподобаннями тощо) є важливим і невід'ємним складником сучасної української економічної термінології, перебувають у процесі засвоєння, випробовуються мовною практикою носіїв мови, адаптуються в українському економічному дискурсі. Зауважимо, що такі назви можуть номінувати різні види відносин: найменування за інструментом, знаряддям праці; найменування за об'єктом; найменування за сферою професійної діяльності тощо, що також засвідчує активну семантичну адаптацію таких назв у сучасній українській економічній термінології.

Семантична адаптація запозичених професійних імен може призводити до розширення чи звуження семантичної структури слова, часткової або повної втрати старого й розвитку нового значення запозиченого слова, пристосування

семантики запозичення до лексико-семантичної системи сучасної української літературної мови.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в систематизації новітньої запозиченої економічної лексики, укладанні тезаурусів, словників економічної термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акуленко В. В. Українська мова в європейському контексті (проблеми розвитку мовленнєвої комунікації). *Мовознавство*, 2011. № 2. С. 91–97.
2. Коробова І. О. Семантичне та словотвірне освоєння новітніх запозичень в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2018. 20 с.
3. Пристайко Т.С. Про деякі термінологічні проблеми сучасної неології / http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vdpu/Movozn/2009_15/article/38.pdf
4. Словник української мови у 20 томах / <https://slovnyk.me/dict/newsum>
5. Тлумачний словник економіста / <https://subject.com.ua/economic/dict1/1128.html>
6. Holder B. A Dictionary of Euphemisms: How not to say what you mean. Oxford : University Press, 2008. 412 p.